

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ДИНАМІКА ЗМІН

Аналіз та оцінка процесів соціалізації економіки України формує необхідний інформаційний простір для виважених управлінських рішень, які створюють підґрунтя підвищення якості державної соціально-економічної політики. Тому питанням оцінки соціальної орієнтації економіки України приділяється значна увага з боку вітчизняної наукової спільноти [1-10]. Різними науковцями пропонується понад 80 різних показників оцінки соціальної орієнтації економіки, але лише окремі з них торкаються її структурних характеристик: питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, питома вага видатків на освіту, питома вага видатків на духовний та фізичний розвиток, частка соціальних послуг у величині ВВП, питома вага оплати праці у структурі ВРП, частка населення незайнятого трудовою діяльністю у загальній чисельності економічно активного населення. Ці показники переважно стосуються сфери перерозподілу, залишаючи поза увагою інші, не менш важливі сфери соціалізації економіки. Відсутність систематизованих структурних характеристик соціальної орієнтації економіки ускладнює імплементацію механізмів її забезпечення. Це формує актуальність визначення нових методологічних підходів до оцінки структурних характеристик соціалізації економіки України, які відображають стан і вказують на тенденції її розвитку, розкривають можливості для проведення структурних маневрів із поглиблення рівня соціальної орієнтації економіки.

Метою даної статті є визначення структурних характеристик соціалізації економіки України, їх динаміки та доцільного напрямку структурних маневрів із поглиблення соціальної орієнтації економіки.

Грунтуючись на методологічних підходах до сфер соціалізації економіки, до яких належать: соціально орієнтоване виробництво, соціально орієнтований розподіл та перерозподіл, соціально орієнтоване споживання та соціально орієнтоване середовище,

було проаналізовано перелік показників, які дають змогу оцінити основні структурні зрушення та визначити стан і тенденції соціальної орієнтації економічного розвитку України.

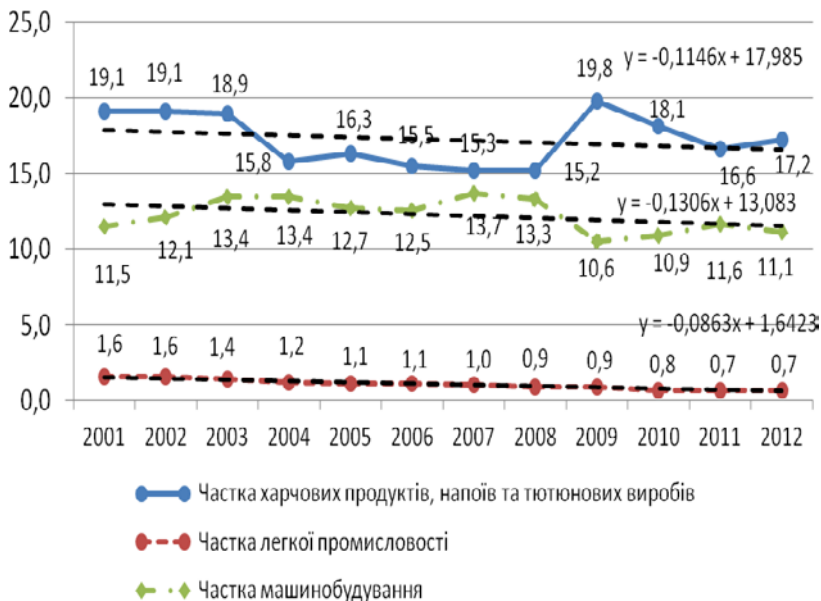
До основних показників структурних характеристик *соціальної орієнтації виробництва* належать: частка виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у структурі промисловості; частка легкої промисловості у структурі промисловості; частка машинобудування у структурі промисловості; частка штатних працівників, зайнятих у переробній промисловості; частка штатних працівників промисловості, які мають повну вищу освіту; частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової.

Загальна галузева структура виробництва характеризує потенціал для забезпечення його соціальної орієнтації. Чинна структура, з одного боку, помірно спрямована на задоволення кінцевих споживчих потреб населення, а з іншого – слабо орієнтована на високотехнологічні галузі. Так, частка виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становить 17,17% від загального обсягу реалізованої промислової продукції, а частка легкої промисловості – лише 0,67%. Таким чином, частка виробництва, спрямованого на задоволення кінцевих потреб, становить 17,85%, та протягом 2001-2012 рр. має певну тенденцію до зменшення, ураховуючи що у 2001 р. вона дорівнювала 20,7%.

Одночасно протягом усього періоду спостереження (2001-2012 рр.) залишається низькою, порівняно із провідними економічно розвинутими країнами ЄС (Німеччина, Франція), частка машинобудування, яке належить до галузей, максимально сприятливих для впровадження інноваційних технологій. Частка машинобудування коливається від 10,6 до 13,7% та станом на 2012 р. дорівнює 11,1% від загального обсягу реалізованої промислової продукції (рис. 1).

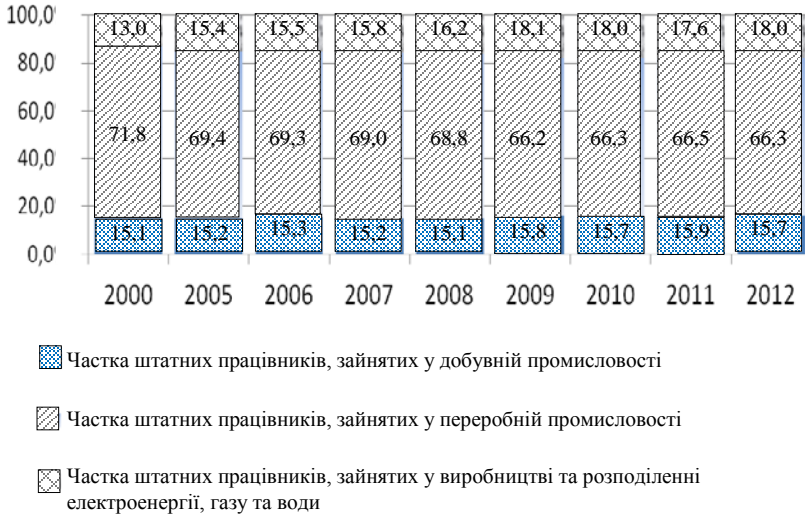
Таким чином, можна зазначити, що чинна структура виробництва та тенденції її змінення не сприяють поглибленню соціальної орієнтації економіки, тому що зменшується як частка продукції кінцевого споживання, так і галузі з найвищим потенціалом для впровадження інновацій.

Структура зайнятості у промисловому секторі України вказує на тенденції до зменшення частки зайнятих у переробній промисловості з 71,8% у 2000 р. до 66,3% у 2012 р. (рис. 2). Ці зміни

Рис. 1. Частка харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, частка легкої промисловості, частка машинобудування у структурі промисловості України у 2001-2012 рр., % до загального обсягу реалізованої продукції

відбуваються за рахунок зменшення частки штатних працівників, зайнятих у: «виробництві машин та устаткування» (мінус 3,4 в.п.), «текстильного виробництва, виробництва одягу, хутра та виробів з хутра» (мінус 2,7 в.п.), «виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування» (мінус 1,6 в.п.). Відповідно відбувається збільшення частки зайнятих у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води з 13 до 18% та частки зайнятих у добувній промисловості з 15,1 до 15,7% за відповідний період. Розглянуті трансформації проходять на тлі зменшення загальної кількості зайнятих у промисловості з 4,06 млн осіб у 2000 р. до 2,76 млн у 2012 р. Можна зробити висновок, що позитивних зрушень у структурі зайнятості промисловості не відбувається, оскільки збільшується частка зайнятих у галузях із важкими та небезпечними умовами праці.

Рис. 2. Структура штатних працівників, зайнятих у промисловості України, у 2000 р., 2005-2012 рр., %

Рівень освіти працівників, зайнятих у промисловості, характеризує якість трудових ресурсів. Станом на кінець 2012 р. 46,5% облікової кількості штатних працівників у промисловості України мали неповну, базову та вищу освіту, у той час як у середньому по Україні – 58,1%. З них у промисловості 23,9% мали повну вищу освіту (по Україні – 34,5%). При цьому в добувній промисловості працівників із вищою освітою лише 16,0%, у переробній промисловості – 24,7%, а виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 27,7%.

Протягом 2008-2012 рр. спостерігалось підвищення облікової кількості штатних працівників, які мають неповну, базову та вищу освіту в добувній (з 35,5 до 38,5%), переробній (з 42,6 до 46,5%) і виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води (з 50,4 до 53,5%), що відповідає загальним тенденціям по країні. Але добувна промисловість залишається видом економічної діяльності, який слабо забезпечений висококваліфікованими кадрами з повною вищою освітою. Менше лише в сільському господарстві, мисливстві та пов'язаних із ними послугами – 13,7%. Низька потреба промисловості у працівниках вищої кваліфікації свідчить

про її технологічну відсталість, що гальмує процес соціалізації економіки.

Інноваційність продукції є ключовою характеристикою промисловості щодо якості її адаптації до потреб ринку та відповідності сучасним технологіям. Динаміка ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової у 2001-2012 рр. свідчить про наявність тенденції до її зменшення (рис. 3).

В Україні часта реалізованої інноваційної продукції протягом 2001-2012 рр. коливалась у межах від 3,3 до 7%. При цьому, починаючи з 2007 р., має місце стійка тенденція до її зменшення. Якщо у 2007 р. вона становила 6,7%, то у 2012 р. – 3,3%. Тобто відбулося падіння у два рази. Наприклад, у Німеччині частка інноваційної продукції в загальному обсязі продажів станом на 2011 р. склала 14,2% [11, с. 8].

Однією з ключових якісних характеристик соціальної орієнтації виробництва є стан виробничого травматизму. Станом на 2012 р. на промисловість припадає 61% загальної кількості випадків травматизму та 41% смертельних випадків від загальної кількості по Україні. Динаміка протягом 2010-2012 рр. має тенденцію до зменшення кількості нещасних випадків як у цілому по країні, так у промисловості, включаючи смертельні випадки.

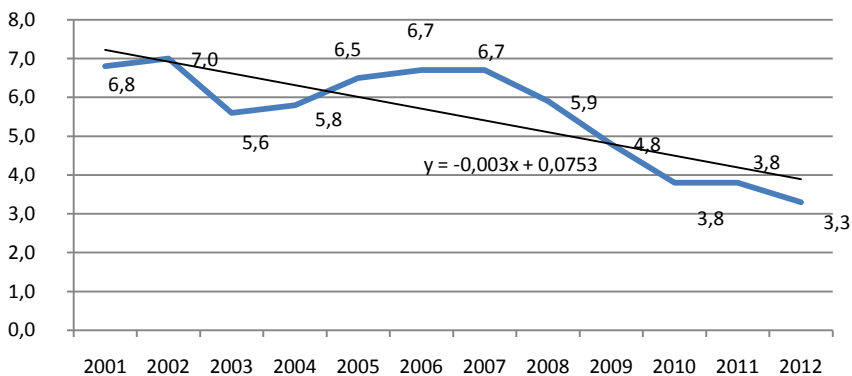

Рис. 3. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової у 2001-2012 рр., %

При цьому, незважаючи на те що в добувній промисловості працює лише 15,7% зайнятих у промисловості, саме на неї припадає 66% нещасних випадків на виробництві, у тому числі 57% смертельних випадків (табл. 1).

Таблиця 1

Стан виробничого травматизму у 2010-2012 рр.*

Промисловість	2010 р.		2011 р.		2012 р.	
	усього випадків виробничого травматизму	у т.ч. смертельних	усього випадків виробничого травматизму	у т.ч. смертельних	усього випадків виробничого травматизму	у т.ч. смертельних
Абсолютні значення						
Добувна промисловість	5 263	149	4 562	179	3 983	146
Переробна промисловість	2 110	94	1 941	73	1 859	86
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	202	31	157	21	154	23
Промисловість	7 575	274	6 660	273	5 996	255
Структура, %						
Добувна промисловість	69	54	68	66	66	57
Переробна промисловість	28	34	29	27	31	34
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3	11	2	8	3	9

*Складено за даними Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України [12] (до «добувної промисловості» увійшли такі галузі нагляду: вугільна, гірничорудна та нерудна, нафтогазовидобувна та геологорозвідка; до «переробної промисловості» увійшли такі галузі нагляду: машинобудування, металургійна, хімічна, газова промисловість, деревообробна промисловість, легка та текстильна промисловість; до «виробництва та розподілення електроенергії, газу та води» увійшла енергетика).

Узагальнюючи тенденції за головними структурними характеристиками соціалізації виробництва, можна зробити висновок, що незважаючи на підвищення освітнього рівня та поліпшення стану виробничого травматизму відбувається зниження якості структури виробництва та його інновативності, що матиме довгостроковий негативний вплив на соціалізацію виробництва економіки України.

До основних структурних характеристик *соціально орієнтованого розподілу та перерозподілу* належать: частка оплати праці найманих працівників у ВВП України; частка соціально орієнтованих видатків у зведеному бюджеті України; частка соціально орієнтованих видатків у ВВП; частка податку на прибуток підприємств у доходах зведеного бюджету України; частка податку на додану вартість у доходах зведеного бюджету.

Частка оплати праці найманих працівників у структурі ВВП за категоріями доходу дозволяє провести оцінку внеску працюючого населення у створенні суспільного доходу та його первинного розподілу. Як свідчить динаміка зміни структури ВВП України у 2000-2012 рр., за доходами частка оплати праці найманих працівників має тенденцію до збільшення з 42,3% у 2000 р. до 51% у 2012 р. Але в економічно розвинутих країнах ця частка є більшою і становить 61,7% [13, с. 44], хоча має місце тенденція до її зниження. Значно нижча частка оплати праці у ВВП обумовлена низькою вартістю робочої сили в Україні, поширенням тіньової оплати праці, що не відповідає принципам соціальної орієнтації економіки.

Однією з основних структурних характеристик соціально орієнтованого перерозподілу є частка соціально орієнтованих видатків зведеного державного бюджету України. Як свідчать результати виконання державного бюджету у 2012 р., близько 65% видатків мають соціальну спрямованість. При цьому динаміка цього показника протягом 2002-2012 рр. має певну тенденцію до збільшення державних видатків на соціальну сферу (рис. 4).

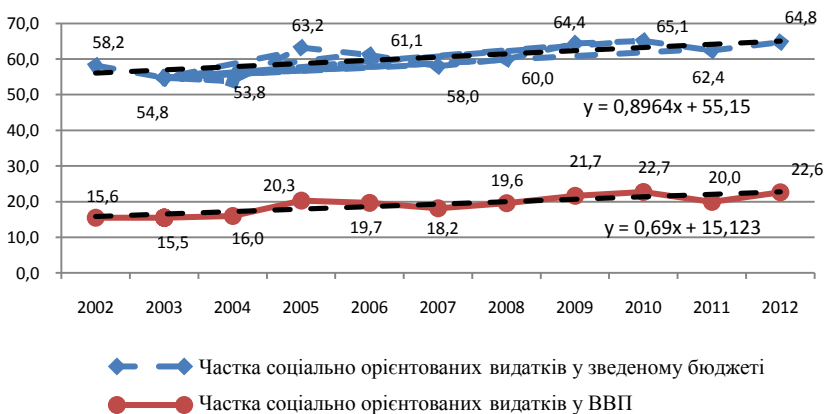

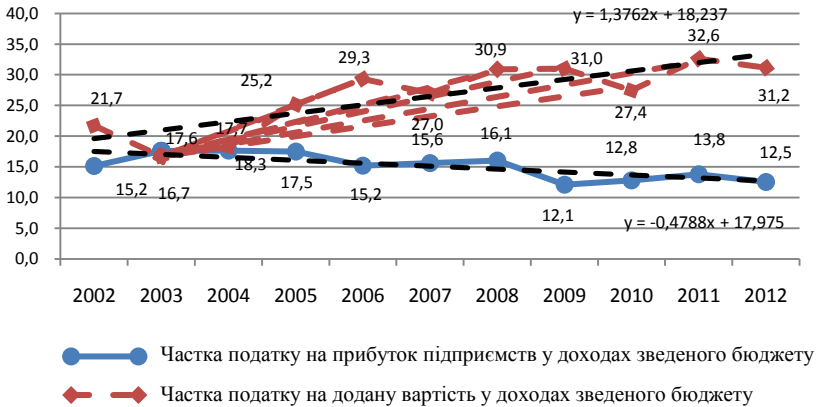
Рис. 4. Структура видатків державного бюджету України у 2002-2012 рр., %

Синхронно з часткою соціальних видатків у зведеному бюджеті коливається частка державних видатків у ВВП, яка протягом 2002-2012 рр. мала значення від 15,5 до 22,7%. Вона хоч і зросла, однак є значно нижчою порівняно з європейськими країнами. Наприклад, у Німеччині частка соціально видатків дорівнює 31,3% у ВВП та 67,7% у зведеному бюджеті (станом на 2009 р.) [14].

Структура податкових надходжень протягом 2002-2013 рр. (рис. 5) вказує на збільшення податку на додану вартість, який сплачується всіма кінцевими споживачами товарів і послуг, та одночасне незначне зниження частки податку на прибутки. Таким чином, відбувається перерозподіл джерел наповнення бюджету від підприємницького сектору вбік усього населення незалежно від економічної активності людей, що суперечить принципам соціально орієнтованої економіки.

До основних показників структурних характеристик **соціально орієнтованого споживання** належать: частка кінцевих споживчих витрат домогосподарств у ВВП; частка послуг, реалізованих населенню, у ВВП; частка споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств.

Рис. 5. Частка податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у доходах зведеного бюджету України у 2002-2013 рр., %

Протягом 2000-2012 рр. має місце тенденція до збільшення частки кінцевих споживчих витрат домогосподарств у ВВП з 54,3 до 70,0% (рис. 6). При цьому значне збільшення відбувалося у посткризовий період з 61,4% у 2008 р. до 70,0% у 2012 р. Одночасно різко скоротилося валове нагромадження основного капіталу протягом 2008-2012 рр. з 27,5 до 18,8% ВВП.

У переважній більшості країн-членів ЄС у 2011 р. ця частка була більша за 50%. Так, у Німеччині, Франції та Польщі вона становила 54,0%, 55,3 та 64,% відповідно. При цьому значне відхилення від показників 2001 р. не спостерігалось (у 2001 р. Німеччина – 55,6%; Франція – 55,3; Польща – 60,8%) [15]. Одночасно найвище значення частки споживчих витрат домогосподарств у ВВП у 2011 р. було зафіксована на Кіпрі (72,2%) та у Греції (76,2% за даними 2010 р.), на які суттєво вплинула глобальна соціально-економічна криза. Навпаки, найнижче значення було в Люксембурзі (36,4%, дані 2010 р.), який посідає найвищі позиції за середніми витратами домогосподарств на споживання на душу населення.

Таким чином, в Україні, з одного боку, має місце соціалізація витрат у теперішньому часі, а з іншого – формуються ризики та скорочується потенціал економічного розвитку і його соціалізації в майбутньому через зменшення валового нагромадження основного капіталу.

Рис. 6. Частка кінцевих споживчих витрат домогосподарств у ВВП та частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП у 2000-2012 рр., %

Частка послуг, реалізованих населенню, у ВВП має стійку тенденцію до зменшення. Протягом 2000-2012 рр. вона дещо збільшилась з 4,71 до 5,44% від ВВП, але динаміка є вкрай нестійкою, про що свідчить напрям тенденцій (зростання/зменшення), який змінювався 5 разів (рис. 7). Це вказує на відсутність значного прогресу в забезпеченні життєдіяльності людей, оскільки послуги освіти, охорони здоров'я, комунальні та інформаційні послуги стали невід'ємним атрибутом суспільного життя. Їх фактична стагнація у структурі ВВП не відповідає загальним тенденціям соціалізації економіки.

Позитивною тенденцією є зменшення частки споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств протягом 2000-2012 рр. з 64% у 2000 р. до 50,2% 2012 р. (рис. 8). При цьому однозначно простежується вплив економічної кризи 2009-2010 рр., коли наявне протягом 2000-2008 рр. постійне зменшення витрат на продукти харчування було змінено на зростання цих витрат із 48,9% у 2008 р. до 51,6% у 2010 р. Зменшення частки витрат на харчування свідчить про підвищення життєвого рівня населення. У той

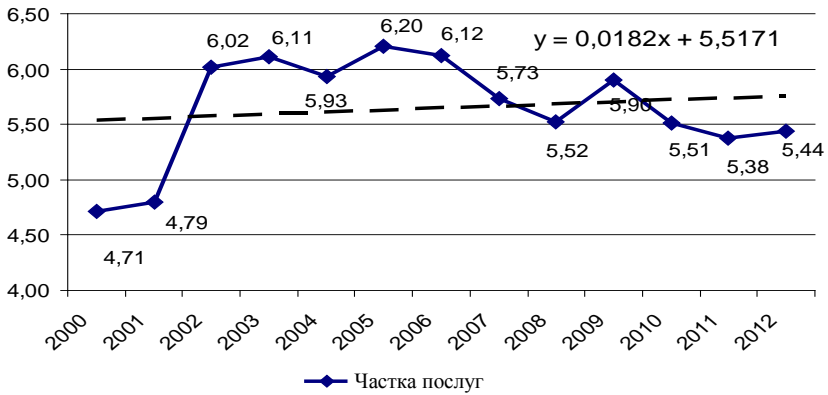

Рис. 7. Частка обсягу послуг, реалізованих населенню, у ВВП у 2000-2012 рр., %

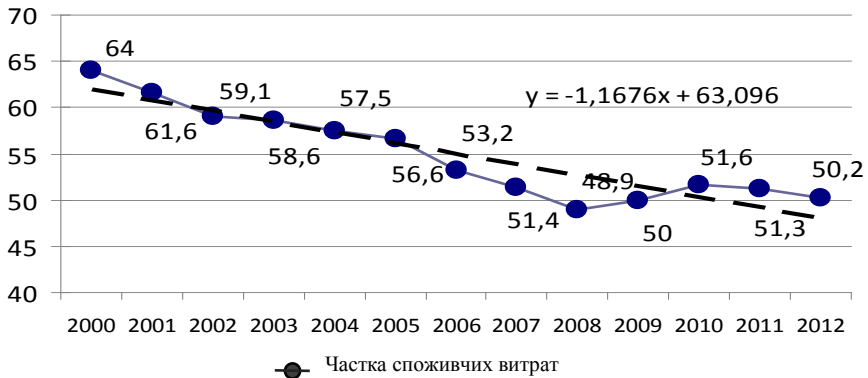

Рис. 8. Частка споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств у 2000-2012 рр., %

же час він залишається низьким, оскільки за міжнародними стандартами населення, яке витрачає більше 50% своїх витрат на харчування, відноситься до бідного.

У країнах ЄС-27 у 2010 р. витрати на продукти харчування та безалкогольні напої склали лише 12,9% від загального обсягу витрат домашніх господарств [16].

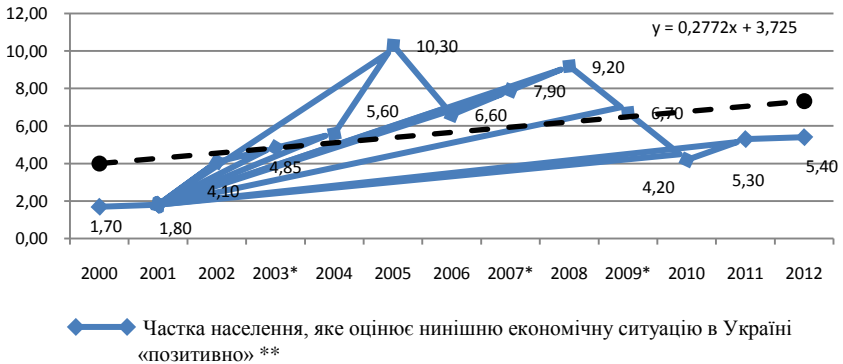
Показниками, які характеризують *соціально орієнтоване середовище* та одночасно загальні процеси соціалізації економіки, обрано такі: частка населення, яке оцінює економічне становище в Україні як добре; частка населення, яке відносить себе до середнього класу; частка людського капіталу в національному багатстві.

Частка людського капіталу у структурі національного багатства вказує на загальну орієнтацію економіки на людину. Чим більша ця частка, тим більш соціально орієнтованою може вважатися економіка, тому що обсяг людського капіталу залежить від кількості та якості економічно активного населення, тобто його рівня освіти, кваліфікації та здоров'я, а також стану оплати праці.

В економічно розвинутих країнах із високим доходом частка людського капіталу у структурі національного багатства становить близько 4/5 [17, с. 4], у той час як в Україні коливається на рівні 1/2 [18, с. 190]. При цьому згідно з певними методиками обчислення «вартість людського капіталу в Україні в середньому зросла у 2,17 раза» протягом 2002-2008 рр. [19, с. 166], а матеріальне багатство збільшилось у 2,7 раза [20]. Таким чином, можна вважати, що частка людського капіталу дещо зменшилась.

Соціологічний моніторинг населення України щодо економічного становища відображає сприйняття економічних процесів соціумом, тому має враховуватися при оцінці соціальної орієнтації загального середовища країни.

Частка населення, яка оцінює нинішню економічну ситуацію в Україні в рамках 11-бальної шкали (0-10) як «добре» (6-11), становить на 2012 р. складає лише 5,4% (рис. 9). Таким чином, переважна більшість населення тяжіє до низької оцінки поточної економічної ситуації.

*Роки, значення показника за яким розраховано у вигляді середнього арифметичного найближчих років.

**Ураховуючи, що згідно з оригінальним дослідженням [21, с. 529] відповіді на питання «Як Ви оцінюєте нинішню економічну ситуацію в Україні?» розподіляються за шкалою від 0 (дуже погано) до 10 (дуже добре) до категорії «позитивно» було віднесено відповіді, які потрапили до інтервалу [6; 10].

Рис. 9. Частка населення, яке оцінює нинішню економічну ситуацію в Україні «позитивно» у 2000-2012 рр., % від загальної кількості опитаних

Хоча протягом 2000-2012 рр. має місце позитивна динаміка збільшення частки позитивних оцінок чинної економічної ситуації з 1,7 до 5,4%, але динаміка не є стабільною. Так, максимальне значення, яке було зафіксовано у 2005 р. (10,3%), порівняно з 2012 р. зменшилося майже вдвічі.

Самоідентифікація населення як середнього класу вказує на його активну соціальну позицію та готовність взяти відповідальність щодо економічного розвитку країни і тому характеризує загальний стан соціалізації економіки.

Частка населення України, яке вказує на свою приналежність до «середнього класу», дещо зменшилась із 38,9% опитаних у 2006 р. до 35,1% опитаних у 2012 р. (рис. 10), що є негативною тенденцією.

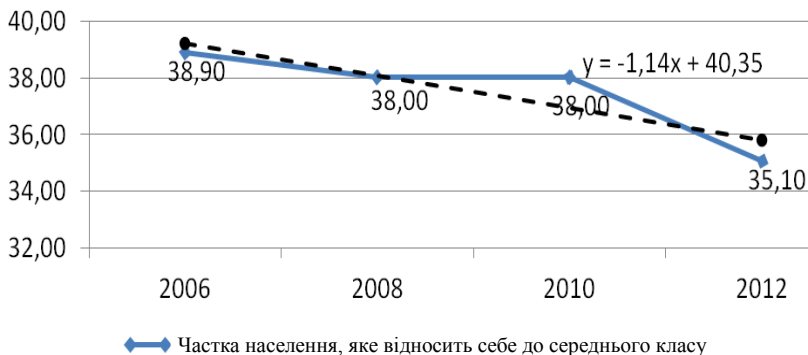

Рис. 10. Частка населення, яке відносить себе до середнього класу, %

Узагальнюючи тенденції основних структурних характеристик соціальної орієнтації економіки (табл. 2), можна зробити висновок, що динаміка є різноспрямованою з незначним домінуванням негативних тенденцій.

Таблиця 2

Узагальнення оцінок динаміки структурних показників соціальної орієнтації економіки (COE) України

Сфера COE	Структурний показник	Знак кутового коефіцієнта лінії тренду	Оцінка тенденції щодо соціалізації економіки	Цільовий напрям зміни	Коментар
1	2	3	4	5	6
1. Соціально орієнтоване виробництво	1.1. Частка харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у структурі промисловості	Мінус	Негативна	Збільшення	Зниження частки товарів, які спрямовані на задоволення споживчих потреб населення, не відповідає цілям випуску соціально орієнтованих товарів. Тому доцільне його збільшення
	1.2. Частка легкої промисловості у структурі промисловості	Мінус	Негативна	Збільшення	
	1.3. Частка машинобудування у структурі промисловості	Мінус	Негативна	Збільшення	Зниження частки машинобудування призводить до звуження можливостей використання технологічних інновацій та зменшує конкурентоспроможність національної економіки. Тому доцільне його збільшення
	1.4. Частка штатних працівників, зайнятих у переробній промисловості	Мінус	Негативна	Збільшення	Зменшення частки штатних працівників у переробній промисловості призводить до зменшення частки технічних спеціалістів, що звужує можливості для створення та розповсюдження нових інноваційних технологій
	1.5. Частка штатних працівників промисловості, які мають повну вищу освіту	Плюс	Позитивна	Збільшення	Підвищення рівня освіти зайнятих у промисловості є підґрунтям як для розробки та використання нових технологій, так і умовою якісного підвищення заробітної плати та прибутків

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
	1.6. Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової	Мінус	Негативна	Збільшення	Підвищення частки реалізованої інноваційної продукції є індикатором якості виробництва продукції, відповідності цієї продукції вимогам парадигми НІІІ
2. Соціально орієнтований розподіл і перерозподіл	2.1 Частка оплати праці найманих працівників у ВВП України	Плюс	Позитивна	Збільшення	Збільшення частки оплати праці найманих працівників у ВВП розширює можливості працюючого населення на забезпечення соціально корисних потреб
	2.2 Частка соціально орієнтованих видатків у зведеному бюджеті	Плюс	Позитивна	Збереження поточного рівня	
	2.3 Частка соціально орієнтованих видатків у ВВП	Плюс	Позитивна	Збільшення	Частку соціально орієнтованих видатків у ВВП доцільно збільшити до параметрів континентально-європейської моделі, що в середньому становить 28% [22, с. 12]
	2.4 Частка податку на прибуток підприємств у доходах зведеного бюджету, %	Мінус	Негативна	Збільшення	Збільшення частки податку на прибуток вказує на зростання прибутків, та соціально орієнтований перерозподіл цих прибутків від найбільш економічно успішної частини суспільства до менш успішної
	2.5 Частка податку на додану вартість у доходах зведеного бюджету, %	Плюс	Негативна	Зменшення	Збільшення частки податку на додану вартість вказує на збільшення податкового тиску на все населення країни. Тому його зменшення можна розглядати, як індикатор соціально орієнтованого розподілу
3. Соціально орієнтоване споживання	3.1 Частка кінцевих споживчих витрат домогосподарств у ВВП	Плюс	Позитивна	Зменшення	Зменшення частки кінцевих споживчих витрат домогосподарств у ВВП має відбуватися на тлі збільшення фактичного споживання в розрахунку на одне домогосподарство
	3.2 Частка послуг, реалізованих населенню, у ВВП	Плюс	Позитивна	Збільшення	Зменшення частки послуг, реалізованих населенню, свідчить про десоціалізацію споживання. Тому доцільним є зміщення наявної тенденції на зворотню
	3.3 Частка споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств	Мінус	Позитивна	Зменшення	Доцільним є подальше зменшення частки витрат на харчування до рівня країн ЄС-27, при збільшення їх кількості та якості у зростаючих сукупних витратах домогосподарств
4. Соціально орієнтоване середовище	4.1 Частка населення, яке оцінює економічне становище в Україні як добре	Плюс	Неоднозначна	Збільшення	Тенденція є неоднозначною, бо, незважаючи на зростання частки населення, яке оцінює економічне становище в Україні як добре порівняно з початком 2000-х, в умовах соціально-економічної кризи вона значно скоротилася
	4.2. Частка населення, яке відносить себе до середнього класу	Мінус	Негативна	Збільшення	Зростання частки населення, яке ідентифікує себе із середнім класом, свідчить про соціальну спрямованість економіки
	4.3 Частка людського капіталу в національному багатстві	Мінус	Негативна	Збільшення	Людські ресурси в Україні залишаються недокапіталізовані та потребують подальшої капіталізації, яка призведе до збільшення частки людського капіталу в національному багатстві

Висновки.

1. Чинний стан та динаміка структурних характеристик соціалізації економіки вказують на наявність різноспрямованих тенденцій, серед яких переважають негативні. Так, з 17 розглянутих структурних показників лише 7 мають позитивну динаміку, а 9 – негативну, 1 показник – неоднозначну.

2. Суттєві структурні проблеми мають місце у сфері соціальної орієнтації виробництва, де серед 6 структурних показників, 5 мають негативну динаміку і лише 1 – позитивну. Найбільш відчутне погіршення ситуації відбувається з інновативністю продукції, питома вага реалізації якої в обсязі промислової продукції України скоротилася у два рази з 2007 до 2012 р.

Низька частка інноваційної продукції певною мірою обумовлена низькою питоною вагою машинобудування в переробній промисловості, яка складає станом на 2012 р. лише 11,1%, що значно менше за економічно розвинуті країни ЄС.

Позитивні зрушення відбувалися лише стосовно освіченості штатних працівників, зайнятих у промисловості, де частка осіб, які мають неповну, базову вищу та повну вищу освіту, збільшилася протягом п'яти років (2008-2012 рр.) на 4 в.п.

Таким чином, соціалізація виробництва в першу чергу потребує проведення структурних маневрів, націлених на розширення інновативності продукції через розширення високотехнологічних галузей та залучення кадрів найвищої кваліфікації.

3. Позитивні тенденції в забезпеченні соціально орієнтованого розподілу й перерозподілу суспільного блага стосуються збільшення соціальних видатків та збільшення частки витрат на робочу силу у ВВП. Одночасно податкова політика свідчить про певну десоціалізацію розподілу за рахунок зміщення податкових надходжень від податку на прибуток до податку на додану вартість, що вказує на зміну джерел фінансування державних видатків від підприємницького сектору вбік усього населення незалежно від економічної активності людей, що суперечить принципам соціально орієнтованої економіки.

4. Усі структурні показники, які характеризують сферу соціалізації споживання товарів та послуг, є позитивними. Відбувається одночасне збільшення кінцевих споживчих видатків у ВВП та

частки послуг, реалізованих населенню у ВВП. Зменшення видатків домогосподарств на продукти харчування є також позитивною характеристикою сфери соціальної орієнтації споживання товарів та послуг. Але необхідне подальше зростання цих показників для поглиблення соціалізації економіки України.

5. Соціально орієнтоване середовище відображається у ставленні населення до економічних процесів та власній самоідентифікації в цих процесах. Незважаючи на неоднозначну динаміку оцінки економічного становища в Україні, частка населення, яке сприймає це становище як добре, залишається вкрай низькою. Понад 90% населення сприймають економічне становище, як негативне. При цьому частка населення, яке готове брати на себе відповідальність за соціально-економічне становище у країні, відносячи себе до середнього класу, не перевищує 40% та має тенденції до зниження.

Загальна структурна характеристика соціальної орієнтації економіки України – частка людського капіталу в національному багатстві – вказує на недокапіталізованість населення України порівняно з економічно розвинутими країнами та визначає вектор соціалізації економіки України через нагромадження людського капіталу.

Таким чином, середовище для забезпечення соціальної орієнтації економіки є незадовільним і потребує структурних змін щодо збільшення частки людського капіталу у структурі національного багатства та збільшення частки населення, яке сприймає позитивно економічні зрушення у країні й ідентифікує себе як рушійну силу цих процесів.

Література

1. Амоша О.І. Соціальна орієнтація економіки: проформа чи реальність? / О.І. Амоша, С.М. Гринецька // Економіст. – 2012. – № 7. – С. 4-7.

2. Бузгалин А.В. Теория социально-экономических трансформаций. Прошлое, настоящее и будущее экономик «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире / А.В. Бузгалин, А. И. Колганов. – М.: Теис, 2003. – 697 с.

3. Галушка З.І. Соціалізація трансформаційної економіки: особливості, проблеми, пріоритети : моногр. / З.І. Галушка. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009. – 408 с.

4. Герасимчук З.В. Регіональна політика соціально-орієнтованого розвитку економіки: теорія, методологія, практика / З.В. Герасимчук, Л.В. Стрижеус. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 260 с.

5. Гришкін В.О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: моногр. / В.О. Гришкін. – Дніпропетровськ: Пороги, 2005. – 498 с.

6. Деєва Н.М. Оцінка змін соціалізаційних можливостей регіонів / Н.М. Деєва // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 1. – С. 32-42.

7. Ковальов В.М. Трудовий потенціал регіону: розвиток, стимулювання, ефективність використання: моногр. / В.М. Ковальов, О.А. Атаєва. – Х.: Укр. інженерно-педагогічна акад., 2011. – 204 с.

8. Куценко В.І. Соціальний вектор економічного розвитку / В.І. Куценко. – К.: Наук. думка, 2010. – 735 с.

9. Міхуринська К. О. Забезпечення розвитку соціально орієнтованої економіки у регіоні (на матеріалах АР Крим): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / К.О. Міхуринська; Нац. акад. природоохоронного та курортного будівництва. – Сімферополь, 2010. – 36 с.

10. Новікова О.Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізм державного регулювання: моногр. / О.Ф. Новікова, С.М. Гріневська, Л.Л. Шамілева; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – 220 с.

11. Innovationsverhalten der deutschen Wirtschaft. Indikatorenbericht zur Innovationserhebung 2012 / Rammer C., Aschhoff., Crass D. und a.m. – Mannheim: ZEW, 2013. – 20 s.

12. Відомості про стан виробничого травматизму [Електронний ресурс] / Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України. – Режим доступу: <http://www.dnopr.gov.ua/index.php/uk/operativna-informatsiya/travmatizm>.

13. Доклад «Зароботна плата в мире в 2012-2013 гг.»: Зароботна плата и справедливый рост / ГТПДТ и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. – М.: МОТ, 2013. – 118 с.

14. Social budget [Electronic resource] / Statistisches Bundesamt. – Mode of access: <https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/SocialStatistics/SocialWelfareBudget/SocialWelfareBudget.html>.

15. Table 6: Consumption expenditure of households (domestic concept), 2001, 2006 and 2011 [Electronic resource] / National accounts and GDP. – Eurostat. – Mode of access: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_%E2%80%93_GDP.

16. Figure 12: Consumption expenditure of households, EU-27, 2011 (% of total household consumption expenditure) [Electronic resource] / National accounts and GDP. – Eurostat. – Mode of access: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_%E2%80%93_GDP.

17. Where is the Wealth of nations? Measuring capital fro the 21th century / The World Bank. – Washington, 2006. – 188 p.

18. Капіталізація економіки України / за ред. В.М. Гейця, А.А. Гриценка. – К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 220 с.

19. Горячук В.Ф. Капіталізація та конкурентоспроможність економіки: регіональний та національний вимір: моногр. / В.Ф. Горячук. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. – 277 с.

20. Global Wealth Databook 2013 / A. Shorrocks, J.B. Davis, R. Liuberas. – Zurich: Credit Suisse Research Institute, 2013. – 155 p.

21. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2012. – 660 с.

22. Акопов В.И. Региональное измерение национальной модели благосостояния [Электронный ресурс] / В.И. Акопов, Ю.А. Гаджиев. – Сыктывкар: ИСЭиЭПС РАН, 2004. – Режим доступа. – www.komisc.ru/ecosoc/putreg.doc.

Надійшла до редакції 16.12.2013 р.